

VAATAMISVÄÄRSUSED RAJAL

Põlva linn ja järv – KoKu jooks saab alguse Lõuna-Eesti kõige ilusamast linnast – Põlvast. Olles küll juba muinas- ja keskajal kohaliku elu keskpunktiks (asulakohad nii Eostes kui Vanakülas, muinasaegne linnusekoht Rosmal ning Vana-Võrumaa vanim, 1226. aastal pärast Kirumpää lossi valmimist ehitatud Põlva kirik), sai Ora jõe käänu ehk põlve kohta tekkinud asula linnaõigused alles 10. augustil 1993. Pärast Venemaa, Rootsi ja Võrumaa iket olid põlvakad lõpuks vabad. 26. oktoobril 2013 ühinesid Põlva linn ja vald uueks omavalitsusüksuseks Põlva vald, kuhu lisaks vallasisesele linnale kuulub 27 küla. Elanikke on siin 9706, neist Põlva valla siseses linnas 4812. Põlva järv, mis on saanud üheks linna sümboliks, rajati alles 1966. aastal Orajõe soostunud orgu. 1993. aastaks oli järv väga kehvast seisust ja kohalikus lehes avaldati lugusid pealkirjadega "Okökatastroof...". 1994. aastal asutati Põlva Järve Fond, mille eesmärgiks oli "saada järv ükskord nii puhtaks, et seal tõepoolest saab supelda". Veel samal aastal lasti järv alla ja algasid paisu korrastustööd. Kuna raha oli vähe ja tööd kujunesid mahukamateks kui planeeritud, oli järv veeta mitu aastat. 1996. aasta 16. jaanuaril lubas toonane linnapea, et "linn saab järve tagasi niikuinii". Järve süvendamisel välja kaevatud turvas ja muda jagati laiali kohalike elanike ja põllumeeste vahel. Käisid jutud, et muda vastu oli elavat huvi tundnud isegi Araabia Ühendemiraadid, kuid kahjuks läbirääkimisteks need jäidki. Luhta läks ka teine äriprojekt, mille järgi pidi järve saarele ehitatama koprakujuline meelelahutuskompleks. Siiski jätkus ressursse laialijagamata mudast järve keskele saar kuhjata. Järve hakati taas täitma 1999. aastal. Selle käigus purunes 1. aprillil ülevoolupais ja järv jooksis jälle maha. Lõplikult sai järv valmis aasta viimastel päevadel ja uude aastatuhandesse läksid põlvakad uue järvega. 6-aastane epopöa oli lõpule jõudnud ja fondi eesmärk täidetud – järves saab tõepoolest isegi supelda.

Väga põnevat lugemist järve taastamise kohta leiad siit: <https://kamraadid.wordpress.com/polva-jarv/>

Veeta Põlva järv. Põlvakate 90ndate argipäev. Sel ajal üles kasvanud lapsed ei teadnudki, et seal võiks ka vesi sees olla... Samas, sel ajal ei teadnud need provintsilapsed veel paljusid asju. Pildil on ka XV KoKu jooksu pika raja stardikoht.

Mammaste suusarajad – Orajõe oru mõlemale veerule rajatud tervise- ja suusarajad on ühed vaheldusrikkamad Lõuna-Eestis. Kui vanasti toimus peamine tegevus ja higistamine oru läänekaldal, siis 2006. aastal avati ida pool Mammaste Tervisespordikeskus, mis on praeguseni ürituste keskmeks. Maksma läks see 21 miljonit krooni ning idee peamiseks eestvedajaks oli tollane vallavanem ja kohaliku spordiklubi Serviti juht Arne Tilk. Talvisel ajal toodetakse siin kunstlund ja on 2,5 kilomeetri pikkune valgustatud suusarada. Kui lund on piisavalt, siis lükatakse suusarada välja Suure Taevaskojani ja tagasi. Mammastes on toimunud Eesti meistrivõistlusi nii murdmaasuusatamises, suusaorienteerumises kui ka jalgrattakrossis. Kui tublile harrastajale pakuvad suured tõusud ja kiired laskumised elevust ja rõõmu, siis on ka teisi arvamusi 2011. aasta

jaanuarist:

"Käisin eile Mammastes Eesti meistrivõistluste eelluurel. Lühidalt öeldes: see ei ole mingi Tartu dendropark. See ei ole ka Haanja. See ei ole isegi mitte Tehvandi. See on tont teab mis. Kui Andrus Veerpalu seal starti ei tule, nagu mu hea sõber ja eilne autojuht Art Soonets, Scanpixi fotoagentuuri juht Baltimaades, oli kuulnud, siis ma ei imesta, et ta ei tule. Ma ka tema asemel ei tuleks."

Veerpalu siiski tuli starti ja võitis. Arvamuse autorile lõppes sõit aga peapõrutusega.

Orajõgi – see 45 kilomeetri pikkune jõgi algab Võrumaalt Sõmerpalu vallast Osula teeristist 4 km põhja poolt ning voolab sealt esialgu sirges sängis läbi kuivendatud soiste niitude ja soopõldude kirde poole läbi Põlvamaa, enne kui suubub Himmaste küla juures Ahja jõkke. Teel suudmesse läbib see ka Põlva järve, mis ongi üles paisutatud Orajõe veest. Org hakkab välja kujunema alles Põlgaste ümbruses ning Põlva lähistel muutub see üpris muljetavaldavaks, kus paikneb nii Intsikurmu metsapark, suur osa Põlva linnast ning ka Mammaste terviserajad. Enne Ahja jõega kokku saamist võib selle kallastel kohata isegi liivakivipaljandeid. Vanarahvas teab pajatada, et 2003. aastal, kui Põlvas toimusid juunioride maailmameistrivõistlused orienteerumises, olid kaks praegust orienteerumiskoondise liiget suure summa raha ja eelkõige väärikuse peale kihla vedanud, kumba pidi Orajõgi ikkagi voolab – kas turu silla juurest välja või sisse? Võitis loomulikult see, kes tegi panuse sissevoolamisele.

Orajõe raudteesild – Orajõe raudteesild oli osa aastatel 1927–1931 ehitatud Tartu-Petseri raudteest, mis oli esimene omariikluse ajal ehitatud laiarööpeline raudtee, mille ehitamist toetas üksmeelselt nii riigikogu kui valitsus. 1932. aastal, vaid aasta pärast ehituse valmimist hakkas raudtee aga vajuma. Ehkki kevadise maa sulamise tõttu ei olnud raudtee vajumine midagi ebatavalist, vajus see kõige rohkem raudtee 41. kilomeetril ehk Orajõe silla kohal 80–100 meetri ulatuses. Seetõttu vähendati seal ajutiselt rongide kiirust 45 kilomeetrile tunnis. Praegune sild on ehitatud 1953. aastal ning liikluskoormus oli 2014. aastal antud lõigul 8,2 milj brutotonni. Raudteesilla alla planeerib kohalik suusaklubi ja Põlva vald kergliiklussilla rajamist, et ühendada Mammaste ja Kiidjärve suusa- ja terviseradasid.

Vasakul: "Raudtee töölised Ora jõe sillal 9. IX 1929. a."

(Allikas: http://raudtee.virtuaalmuseum.ee/Raudteeehitusegaseotudisikud/kirjed/kaust_21040/pilt_5251/docPicture_pub)

Paremal: "Himmaste ehk Ora jõe raudteesild. 09.1930" (Allikas: <http://www.ra.ee/fotis/index.php?lang=en&type=2&id=245968>)

Otteni veski – Otteni vesiveski ehk Valgesoo vesiveskit mainiti esimest korda 1582. aastal. Tänapäevani osaliselt säilinud veskikompleks rajati 19. sajandi teisel poolel. Otteni vesiveski paisuna töötava veskisilla – Tartu Kivisilla miniatuurse koopia – lasi ehitada kunagine mölder Jaan Otten 1916. aastal. Otteni veskisild on tuntud mängufilmi "Viimne reliikvia" võttepaigana: see on koht, kus Siim tõkestab sillapuuga ratsanikest jälitajate tee ning kus üks jälitajate hobustest kukub Ahja

jökke. Veski varemetest üle jõe asub aga mõnekümnemeetrine teejupp, kus Ivo Schenkenberg Hans von Risbieteri liivakivikanjonis tõllast väljuma meelitas.

Porgandi endine vesiveski – tegemist on endise vesiveskiga Ahja jõel Eoste külas. Veski kompleks rajati 19. sajandi lõpus ja see on nime saanud toleaege peremehe Viido Muuga hüüdnime Porgand järgi. Veski oli maakivist vundamendiga viilkatusega palkhoone. Jõuallikaks oli turbiin. Veskis jahvatati jahu, lisaks oli veskis saeraam. Veskiga oli kokku ehitatud elumajataluhäärber. Elamu osa on säilinud ja heas korras, kuid 1940. aastal töö lõpetanud veski osa on hävinud. Ümbruses on samanimeline orienteerumiskaart. KoKu jooksu B-raja läbijad näevad endist veskikohta väga lähedalt.

Ahja jõgi ja ürgorg – Ahja jõgi saab alguse Kanepi lähedal olevast Erastvere järvest ja suubub Suurde Emajökke umbes seal, kus Emajõe ääres lõpeb kuiv maa ning algab soine Emajõe delta Kastre lähedal. Okasmetsadest ümbritsetud liivakivipaljandid Ahja jõe kallastel on üks Lõuna-Eesti kauneimaid paiku. Ahja jõe ürgorg hõlmab jõe keskjooksu ja selle lähiümbrust Koorvere sillast kuni Otteni veskini ja võeti kaitse alla juba 1957. aastal. Liivakivipaljandeid pole aga seekord KoKu jooksul mõtet otsida, sest rada läbib jõelõiku, mis jääb keskjooksu ja alamjooksu vahele. Jõe lamm on seal juba laiem ja soisem, aga endiselt on alles ka järsud oruveered. See jõelõik on jäänud teenimatult säravate Taevaskodade varju, ent on siiski hinnatud nii kohalike orienteerujate kui seeneliste ringkondades.

Mooste alevik ja vald – kirjalikes allikates on Moostet esmakordselt mainitud vene ja saksa sõjavägede vahel toimunud lahinguga Peipsi järve jääl 1242. aastal, nn Jäälahinguga. Lahingule eelnenud kokkupõrge toimus Moostes. Moisekatzi (Mooste) vald loodi mõisavallana 1820. aastal pärast pärisorjuse kaotamist, mil vallad said talurahva ametlikeks organisatsioonideks mõisniku järelevalve all, mille alt vabaneti 1866. aastal.

2016. aastal elab vallas 1478 inimest, mis on tervelt 107 inimest rohkem kui 2015. aastal. Neist 434 Mooste alevikus ja ülejäänud valla 14 külas. Eelmisel aastal sündis 15 last ja suri 23 inimest. Palgatöötaja kuukeskmise brutotulu oli 831 eurot. Valla vapil on rohelisel kilbil hõbedane sarikas, milles kolm viie õielehega sinist hõbedase südamikuga linaõit. Linatooted on ka kiiremaltele rajaläbijatele seekord auhindadeks. KoKu jooksu ühe punktipanija Ülo Needo, kes on ka juhuslikult vallavanem, sõnul otsustati viimasel volikogu istungil, et Mooste vald soovib käimasoleva haldusreformi käigus ühineda Põlva vallaga.

Mooste mõis – Mooste mõis rajati 16. sajandi lõpul ning sellest ajast alates on mõisal olnud palju omanikke. 1810. aastal läks mõis abielu kaudu von Nolckenite valdusesse, kelle valdusesse jäi see 1919. aasta võõrandamiseni. Nolckenite ajal sai Mooste mõis Lõuna-Eesti üheks kaunimaks mõisakompleksiks. Samas oli Mooste üks hilisemaid esinduslikult välja ehitatud mõisaid Eestis. Mooste mõisa peahoone on inspireeritud heimatstiilist, mida iseloomustavad kiltkivikatus ning arvukad ärklid ja karniisid. Kõrge sokliga hoonele on iseloomulikud keerukad ja dekooririkkad detailid. Samas ei ole Mooste mõisa uhkuseks mitte niivõrd kaunis peahoone, vaid Eesti üks suurejoonelisim historitsistlik kõrvalhoonete kompleks. Suur osa neist on valmistatud maakivist ning kaunistatud tellistega, mille abil on loodud keerukaid mustreid.

Kummitav noormees Mooste mõisas

Teise korruse mõisaaegse lastetoa seinast ilmub aeg-ajalt välja heledais rõivais noormees ja kustutab või süütab tulesid ning avab uksi. Kummalisi juhtumeid on veelgi. See olevat üle-eelmise sajandi alguses jahilkäigul surnuna leitud Nolckenite soost noorhärja vaim. Vanimal perepojal olevat olnud onuga tõsine sõnelus ning kuigi asja lasti paista õnnetusena, teati, mis tegelikult juhtus.

Räägitakse ka, et 19. sajandi keskel valitsenud Nolckenite kodus tugev rivaliteet kolme poja vahel. Kord, kui vennad jahile läinud, saanud vanim poeg õnnetult hukka ning pärija surmas hakati süüdistama nooremaid poisse. Mis tegelikult juhtus, täpselt ei teata, aga sellest ajast lasub perekonnal needus.